

ЩОДО ФОРМУВАННЯ ФЕНОМЕНУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНЕ СУСПІЛЬСТВО

Андрухович Алла Анатоліївна,

здобувач

Національна академія Служби безпеки України

Стаття присвячена питанням виникнення та формування нового феномену сучасності – *інформаційно-комунікативного суспільства*. Авторка аналізує існуючі підходи до визначення *інформаційного суспільства*, виявляє значущі параметри *інформаційно-комунікативного суспільства*.

Ключові слова: інформаційне суспільство, інтернет-комунікація, інформаційно-комунікативне суспільство.

Людське суспільство комунікативне за своєю сутністю. З виникненням принципово нового простору – Інтернету – з'являються нові можливості й площини для спілкування. Світ електронного спілкування стає середовищем взаємодії й інтеракції людей, засобом орієнтації в світі окремо взятого індивіда, об'єктом сучасного наукового дослідження. Виникнення інформаційних і телекомунікаційних технологій формує альтернативне традиційним засобам масової комунікації середовище масової культури, масових цінностей, традицій, масового впливу на підсвідомість, підсилюючи значення соціально-психологічних і культурно-інформаційних аспектів глобалізації. Ф. Уебстер стверджує, "що ми вступаємо в інформаційне суспільство, коли більшість зайнятих працює в інформаційній сфері" [Уебстер 2004, 21], таким чином, інформація та комунікація значною мірою стають важливими категоріями сучасного світу, що й зумовлює **актуальність** нашого дослідження.

Мета статті – охарактеризувати основні риси, притаманні новій формації – *інформаційно-комунікативному суспільству*.

Завдання статті наступні: 1) описати підходи до категорії *інформаційне суспільство*, 2) визначити передумови виникнення феномену *інформаційно-комунікативне суспільство*, 3) виявити головні параметри *інформаційно-комунікативного суспільства*.

Дослідження інформаційно-комунікативного суспільства (далі – ІКС) лежать у міждисциплінарній площині. Вагомим є внесок у визначення ІКС з позицій лінгвокультурології (О. Горошко, Л. Компанцевої, В. Маслової); соціології (Д. Белла, І. Мальковської, С. Тихонові, Ю. Хабермаса, А. Чистякова), теорії комунікації (О. Белінської, М. Маклюєна, Ш. Тьоркл).

Вчені угорського університету, досліджуючи народження концепції інформаційного суспільства, дійшли висновку, що власне термін "інформаційне суспільство" походить із Японії. Відомий архітектор К. Курокава й відомий історик та антрополог Т. Умесано під час розмови вперше використали його в 1961 році. Але суперечки щодо першості його публікації точаться ще й досі: чи професор Токійського технологічного інституту Ю. Хаяші в своєму бестселері 1969 р. (Johoka Shakai: Hado No Shakai Kara Sofuto no Shakai e, The Information Society: From Hard to Soft Society), чи І. Масуда в 1968 р. (Joho Shakai Nyumon – Introduction to an Information Society). "Тим не менше, немає ніяких сумнівів у тому, що народження концепції

"інформаційне суспільство" пов'язане з острівною країною" [Z. Karvalics 2008, 29–30]. Ю. Хаяші передбачав, що розвиток комп'ютеризації забезпечить високий рівень автоматизації виробництва, що звільнить людей від важкої рутинної праці. З іншого ж боку, люди отримають вільний і необмежений доступ до джерел інформації. Японський вчений І. Масуда сформулював концепцію нового інформаційного суспільства в книзі "Інформаційне суспільство як постіндустріальне суспільство". Новітні комп'ютерні технології стануть допомагати людству в розумовій праці або ж взагалі замістять її. Інформаційно-технологічна революція швидко перетворюватиметься на нову виробничу силу й стане фундаментальною в суспільстві. Це спричинить масове виробництво *когнітивної* й систематизованої інформації, інноваційних технологій і нового знання. Провідною галуззю в економіці стане інтелектуальне виробництво, продукція якого буде акумулюватися й розповсюджуватися за допомогою нових телекомунікаційних технологій [Masuda 1983].

Істотним поштовхом у процесі розвитку ідей глобального інформаційного суспільства стала книга американського соціолога Д. Белла "Майбутнє постіндустріальне суспільство. Досвід соціального прогнозування". Автор розділяє історію людства на три основні стадії: аграрну, індустріальну й постіндустріальну [Bell 1973]. Вчений окреслює контури постіндустріального суспільства, багато в чому відштовхуючись від характеристик індустріальної стадії.

Новий філософський словник дає таке тлумачення явища *інформаційне суспільство*: "поняття, яке фактично замінило в кінці 20 ст. термін «постіндустріальне суспільство»" [Новейший философский словарь 2009]. Отже, історія людства налічує наразі чотири стадії розвитку: аграрну, індустріальну, постіндустріальну й *інформаційну*.

Інформаційне суспільство сповнене протиріч та парадоксів. З одного боку, відкривається широкий доступ до інформації, з'являються й закріплюються нові форми комунікації, покращується рівень взаєморозуміння між різними культурами, відкриваються нові можливості для інтеракцій між представниками різних лінгвокультур. З іншого боку – зростає вплив масової культури, що загрожує культурному розмаїттю, нівелюється національна самобутність, зникають мови.

Існує багато підходів до визначення інформаційного суспільства, найвлучнішим дослідники [Горошко 2009, 23] вважають визначення, надане у 1997 році Асамблеєю Ради Європи: "Інформаційне суспільство – це суспільство, що ґрунтується на інформації".

Ю. Хабермас передбачає, що в суспільстві XXI століття відбуватимуться різноманітні трансформаційні процеси, які торкатимуться всіх сфер буття: в економіці, політиці, владі, духовному житті, культурі, релігії. "Відбуватися вони будуть складно, з протиріччями й цілком проблематично, і торкаючись на глобальному рівні фундаментальних основ суспільного буття різноманітних соціумів. В основі всіх цих глобальних перевтілень все більшу, практично визначальну роль, відіграють знання й інформація як субстрати «інформаційного суспільства»" [Хабермас 2002, 144].

Англійський вчений Т. Стоуньєр стверджує, що з'явиться нова – інформаційна – галузь економіки. "Промисловість у новому суспільстві за загальним показником

зайнятості й своєї частки в національному продукті поступиться місцем сфері послуг, яка буде представляти собою переважно збір, обробку й різноманітні види надання необхідної інформації" [Стоуньер 1986, 335].

Як підкреслюється в Окінавській Хартії глобального інформаційного суспільства, прийнятій лідерами великої Вісімки 22 липня 2000 року, "інформаційно-комунікативні технології (ІТ) є одним із найважливіших факторів, які впливають на формування суспільства ХХІ століття" [Окинавская Хартия...2000, електронний ресурс]. У Хартії зафіксовані основні положення, які відображають тренди нового тисячоліття: активно сприяти політичному діалогу між країнами світу, підтримувати міжнародне співробітництво "з метою формування політичного, нормативного й мережевого забезпечення, а також покращення технічної сумісності, розширення доступу, зниження витрат, укріплення людського потенціалу, а також заохочення участі в глобальних мережах електронної торгівлі" [Окинавская Хартия... 2000, електронний ресурс].

Інтернет утворює особливе комунікативне середовище, унікальне місце реалізації мови, яке не мало аналогів у минулому. Розвиваючись, віртуальна реальність Інтернету набуває рис нового суспільства й стилю життя, який стимулює появу нових засобів комунікації. Виникає необхідність обґрунтування феномену *інформаційно-комунікативне суспільство* як цілісної формації, синтезу інформаційного, інтерактивного й комунікативного. Комунікація – це, перш за все, взаємодія й взаємопроникнення різноманітних просторів людського буття – культурного, мовленнєвого, суспільного, соціального, емоційного, технічного, технологічного тощо. "Комунікація націлена на взаєморозуміння. Діалог виступає зв'язковою ланкою інтерсуб'єктивності в людському суспільстві, навіть у віртуальному середовищі. Звідси друга складова частина «інформаційного суспільства», – «комунікативна»" [Мальковская 2007, 76–85].

Наступає новий етап у розвитку процесів обміну інформацією. Так, у Інтернеті все частіше помічаються прогресивні зміни, що свідчать про перехід від **Web 2.0**, характерною рисою якого є "соціальні мережі, сервіси, в основі яких лежить текст, що генерується користувачами й ними ж самими споживається", до семантичного **Web 3.0**, який визначається як "мережа над Мережею, яка містить метадані про ресурси Всесвітньої павутини й існує паралельно з ними" [Web 3.0 технология, електронний ресурс], де "замість текстового аналізу документів буде проводитись робота з метаданими, які однозначно характеризують властивості й зміст ресурсів Всесвітньої павутини" [Web 3.0 технология, електронний ресурс].

Виникнення Всесвітньої мережі порівнюють з інформаційною революцією, в основі якої лежить безпрецедентний за своєю швидкістю й об'ємами передачі даних розвиток новітніх технологій. Її ставлять в один ряд із такими епохальними подіями, як виникнення писемності, винахід книгодрукування Йоганом Гутенбергом, винахід телеграфа, телефона, радіо, телебачення, й, нарешті, телекомунікаційних та комп'ютерних технологій і сенсаційною подією – появою в 1986 Інтернету [Горошко 2009, 27]. Інтенсивний розвиток нових інформаційних і телекомунікаційних технологій надає принципово нового значення й якості транснаціональному інформа-

ційному обміну й стає рушійною силою економічних, соціальних і, навіть, політичних змін у світі. Він значною мірою впливає на відносини як між окремими особистостями, так і країнами на міжнародному рівні загалом.

Інформаційні потоки виходять за рамки національних та інтегруються в світовий інформаційний простір, чому сприяє вдосконалення комунікаційних систем і способів використання космічного простору для передачі даних. Інформаційно-технологічна революція визначає рух до принципово нового типу суспільства – інформаційного, або, як його ще називають, суспільства знання. Однією з основоположних характеристик цього інформаційно-комунікативного суспільства є його *глобальний характер*.

Із позицій соціології Е. Прохоренко розглядає "категорію комунікації і як логіку розвитку змістових сенсів, операцій трансляції символів, і як способи взаємодії, що спонукають до дії" [Прохоренко 2009, 118].

К. Райда доходить висновку, що "в єдиному континуумі спільної проблематики існує різнополярне розуміння інформаційних впливів: або як соціальної спадковості викликаних інформатизацією змін, або як радикальних новостворених трансформацій усієї системи соціально-економічних відносин" [Райда 2008, 3].

Отже, чіткого визначення феномену *інформаційно-комунікативне суспільство* не існує. Концепції ж змінюються й перебувають у стадії постійних трансформацій. Але безсумнівним є те, що йому властиві риси як *інформаційного*, так і *комунікативного* суспільства. ІКС, яке розглядається в антропологічній площині, належить до *явищ лінгвокультурології*. Йому притаманний наднаціональний, трансцендентний і *глобальний характер*. Продовжуючи історичний ряд стадій розвитку людства: аграрну, індустріальну, постіндустріальну й *інформаційну*, ІКС створює основу суспільного розвитку, а інтелектуальне виробництво й когнітивні моделі становлять основні його цінності.

Стаття посвячена вопросам возникновения и формирования нового феномена современности – *информационно-коммуникативного общества*. Автор анализирует существующие подходы к определению *информационного общества*, выявляет значимые параметры *информационно-коммуникативного общества*.

Ключевые слова: информационное общество, интернет-коммуникация, информационно-коммуникативное общество.

The article deals with the problem of the development of the new phenomena – information-communicative society. The author analyses existing approaches to the definition of information society, describes key characteristics of information-communicative society.

Key words: information society, Internet communication, information-communicative society.

Література:

1. *Горошко Е. И.* Информационно-коммуникативное общество в гендерном измерении : монография / Елена Игоревна Горошко. – Х. : ФЛП Либуркина Л. М., 2009. – 816 с. (Русск. яз.).
2. *Мальковская И. А.* Профиль информационно-коммуникативного общества (обзор зарубежных теорий) / И. А. Мальковская // Социологические исследования. – 2007. – № 2. – С. 76–85.
3. Новейший философский словарь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_new_philosophy.

4. Окинавская Хартия глобального информационного общества ; Kyushu-Okinawa Summit Meeting. – 2000 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.iis.ru/library/okinawa/charter.ru.html>.
5. Прохоренко Е. Я. Понятие информационного общества в контексте способа коммуникации / Е. Я. Прохоренко // Вісник Одеського національного університету. – Одеса, 2009. – Т. 14. – Вип. 13. Соціологія і політичні науки. – С. 115–121.
6. Райда К. Ю. Проблемы теоретического осмысления концепции "информационного общества" в современной философии та футурології. Ідеї альтернативних концепцій / К. Райда // Мультиверсум. Філософський альманах. – К. : Центр духовної культури, 2008. – № 70. – С. 3–13.
7. Стоуньер Т. Информационное богатство: профиль постиндустриальной экономики / Т. Стоуньер // Новая технократическая волна на Западе. – М., 1986. – С. 392–409.
8. Уэбстер Ф. Теории информационного общества / Ф. Уэбстер / под ред. Е. Л. Вартановой. – М. : Аспект Пресс, 2004. – 400 с.
9. Хабермас Ю. Будущее человеческой природы / Ю. Хабермас ; [пер. с нем. М. Л. Харькова]. – М. : Издательство "Весь Мир", 2002. – 144 с.
10. Bell D. The Coming of Postindustrial Society. A Venture in Social Forecasting / D. Bell. – New York : Basic Books, Inc., 1973. – 956 p.
11. Masuda Y. The Information Society as Postindustrial Society / Y. Masuda. – Washington : World Future Soc., 1983. – 212 p.
12. Web 3.0 технология [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.worldofgem.ru/inet_tehnologii.html.
13. Z. Karvalics László. Information Society – what is it exactly? (The meaning, history and conceptual framework of an expression) / László Z. Karvalics // Information Society. From Theory to Political Practice. Coursebook. – Budapest : Gondolat – Új Mandátum, 2008. – 256 p.